

Psykoanalyysin kriitikot ja pseudotiede

Markus Lång

Kun jotakin torjutaan tieteen ulkopuolelle, torjujat esiintyvät vähintäänkin implisiittisesti tieteellisyyden edustajina. Niinpä heidän voi odottaa noudattavan tieteen menetelmää, jotta heidän väitteisiinsä voisi suhtautua vakavasti. Perättömien lausumien ja katteettomien vihjausten esittäminen ja vastapuolen käsitysten

vääristeleminen eivät varmastikaan kuulu tieteeseen. Vastineensa perusteella dosentti Petteri Pietikäinen (*Tieteessä tapahtuu* 8/06) vaikuttaa entistä jyrkemmältä tiedolliselta fundamentalistilta: koska hän on päättänyt, että psykoanalyysi ei ole tieteellistä, hän tarkastelee kaikkea tästä näkökulmasta.

On vaikea esittää mitään seikkaa, jonka valossa Pietikäisen voisi olettaa tarkistavan käsityksiään (vrt. *Popper* 1995: 35); sen sijaan psykoanalyysin kelvottomuutta tukee kaikki, oli paikka kyse miten hatarasta taikka tekaistusta perusteesta tahansa.

On erinomaisen ilmeistä, että Pietikäinen – vastoin omia sanojaan – ei tunne psykoanalyysin nykytilaa (esim. *Fonagy & Target* 2002) vaan kutsuu sitä yhä ”freudilaisuudeksi”. Esimerkellisistä nykypsykoanalyysin edustajista hän mainitsee vain nimet Jacques Lacan, Julia Kristeva, Luce Irigaray, Gilles Deleuze ja Félix Guattari – Kristevaa lukuun ottamatta näistä yksikään ei ole psykoanalyttikko, ei edes Lacan! [1] Myöskään Ari Hirvonen ja Tuomas Kotkas eivät ole psykoanalyttikkoja vaan oikeustieteilijöitä. Miksi Pietikäinen ei siteeraa tunnettuja ja tunnustettuja psykoanalyttikkoja ja kumoa näiden käsityksiä? Jos joku soveltaa psykoanalyttisia ideoita asiantuntemattomasti ja epäonnistuneesti, ei sellainen kerro psykoanalyysin tieteellisyydestä mitään. Perustelujen asemesta Pietikäinen turvautuu silkkään aihetodisteluun.

Bruno Bettelheim ja Melanie Klein edustavat varhaisempaa sukupolvea. Heidän näkemyksiään on kritisoitu aiheellisesti, mutta Pietikäinen kelpuuttaa kaikki vajavaisuudet todisteeksi psykoanalyysin pahuudesta ja sivuuttaa analyttikkojen oman kritiikin. Häneltä on jäänyt ymmärtämättä lause *errare humanum est* (vrt. *Peirce* 2001: 15). Lisäksi hän tyrmää Reuben Finen ja Peter Gayn historiatutkimukset puhdastyylisillä *ad hominem* -argumenteilla selvittämättä, miten väitetyt ongelmat ilmenisivät heidän kirjoistaan.

”Lång ei kerro, kuinka psykoanalyttisten teorioiden ’intuitionvastaisuus’ vahvistaisi niiden tieteellisyyttä”, kirjoittaa Pietikäinen (2006: 40), ottamatta huomioon että tuollaista vahvistusta en oleta; edellisessä kirjoituksessani tyydyin huomauttamaan, että intuitionvastaisuutta ei voida käyttää pinnallisena todisteena epätieteellisyyden puolesta niin kuin Pietikäinen aikaisemmin teki.

Oidipus ja ekstrapolaatio

Oidipuskompleksin keskeisyydestä nykyisessä psykoanalyysissa voidaan olla monta mieltä. Olen esittänyt oman käsitykseni jo toisaalla (mm. *Lång* 2004: 120–126; 2005: 50–51) ja voin vain pahoitella sitä, kuinka Pietikäinen (2006: 40) yhä takertuu vääristyneeseen käsitykseen: ”pojilla on voimakas (mutta tiedostamaton)

halu päästä parittelemaan äitinsä kanssa”. Hän ei esitä ainuttakaan ajantasaista psykoanalyysiviitettä kuvitelmansa tueksi eikä muutoinkaan ilmoita lähdeään (teoriasta vrt. esim. *Tähkä* 1997: 166).

Pietikäisen biologinen asiantuntemattomuus ilmenee siitä, kuinka hän sekoittaa lajien välisen vertailun ja ekstrapolaation. Jotta lajeja voitaisiin ylimalkaan vertailla, on niiden ominaisuudet totta kai ensin selvitettävä. Pietikäinen turvautuu ekstrapolaatioon väittäessään, että koska gorillaurokset eivät ”halua” paritella emonsa kanssa, ei tällaista voi ilmetä ihmiselläkään. (Kukahen semmoista on edes esittänyt?) Tuollainen päätely ei kuitenkaan säilytä totuutta, ja on helppo esittää *reductio ad absurdum*: koska kaikilla muilla ihmisapinoilla on häntä, on ihmiselläkin häntä. Q. E. D.

En siis moittinut Pietikäistä siitä, että hän suhtautuu kriittisesti Freudiin, vaan siitä, että hän ei muodosta käsityksiään tieteen menetelmällä (vrt. esim. *Peirce* 2001: 137–150).

Psykoterapian tulokset

Vastauksessaan Pietikäinen väittää – lähdeä mainitsematta –, että psykoanalyysin hoitotulokset olisivat ”huonoja”. Psykodynaamisten terapioiden tuloksia on kuitenkin tarkasteltu empiirisesti, ja tulokset ovat vähintäänkin kohtuullisia (esim. *Roseborough* 2006). [2]

Millään lääketieteen ja psykiatrian alalla ei voitane tavoittaa sataprosenttisia onnistumisia, eikä sellaista pidä vaatia psykoanalyysiltakaan. [3] Mielenterveysongelmat ovat yksilöllisiä ja monisyisiä, eikä niitä ratkaista taikasauvan heilautuksella tai vakiotoimenpiteellä. Vaikka psykiatria ja psykoterapia eivät siis pysty – eivätkä väitä pystyvänsä – ihmeisiin, on terapian parantavuus arvioitu noin seitsenkertaiseksi verrattuna hoitamatta jättämiseen (*Perry & Banon & Ianni* 1999).

Psykoterapian ja psykoanalyysin tuloksia voi havainnoida objektiivisesti kuka tahansa, jolla on asianmukainen kliininen pätevyys. Hoidon tulokset ovat muidenkin nähtävissä ja arvioitavissa kuin psykoanalyttikkojen, toisin kuin Pietikäinen (2006: 40) väittää. Ei hiukkaskiihdyttimikään voida leimata pseudotieteilijän härveleiksi sillä perusteella, etteivät maallikot ymmärrä laitteiden lukemia.

Psykoanalyttisessa terapiassa ei pyritä hävittämään psyykkisiä oireita vaan poistamaan itsehavainnon esteitä ja kasvattamaan potilaan

valinnanvapautta; seurauksena on yleensä myös oireiden helpottuminen. Kun otetaan huomioon neuroottisten mielenterveysongelmien luonne, tämä on täysin kohteenmukaista hoitoa. Eivät lääkäritkään hoida luunmurtumia vain kipulääkityksellä.

Loanheitto ja sitouttaminen

Maisteri Osmo Tammisaloon (2006) Freud-kritiikki edustaa vieläkin murheellisempaa *ad hominem*-argumentointia, ja hänen puheenvuoroaan voi luonnehtia lähinnä loanheitoksi. Kysymys lienee viivytystaistelusta: kun ei kyetä kumoamaan vastapuolen näkemyksiä, niin kehitellään yhä uusia oikaisemaan niitä loputtomiin. Kuolleita on helpo parjata; he eivät nouse puolustautumaan. Tieteen kanssa ei tuommoisella ilveilyllä ole mitään tekemistä. Paremmiin esikuvia voi hakea Yhdysvaltain ja Italian sisäpolitiikasta.

Ensinnäkin täytyy ihmetellä, kuinka Sigmund Freudin henkilökohtaiset ominaisuudet voisivat vaikuttaa nykyisen psykoanalyysin arviointiin. Yhtä hyvin voitaisiin näet kumota newtonilaista mekaniikkaa sillä perusteella, että Isaac Newton harrasti alkemiaa ja oli siis pesunkestävä pseudotieteilijä (kuten kaikki nykyfyysikotkin). Toiseksi täytyy ihmetellä, miksi Tammisalo esittää ilmeisen kestävämmä väitteitä ja tulkintoja. Uhrat takoon niille seuraavat rivit:

1. Tammisaloon mukaan Freud "varasti" Pierre Janet'n ideat. Syytös ei pidä paikkaansa, koska Freud esitti lähteensä ja mainitsee Janet'n toistuvasti kirjoituksissaan. Tämän tosiasian voi itse kukin tarkistaa vaikkapa *Gesammelte Werke* henkilöhakemistosta ja lähdeluetteloista sekä viitteestä, jonka esitin jo edellisessä kirjoituksessani (Freud 1946: 72, 80). Freudin käsitykset erosivat Janet'n teorioista, ja ne perustuiivat Freudin kliiniseen työhön eivätkä Janet'n ajatusten vääristelyyn. – Sekä Freud että Janet olivat Jean-Martin Charcot'n oppilaita, mikä osaltaan selittää heidän ajattelunsa yhtäläisyyksiä.

2. Janet'lla ei ollut "etuoikeutettua asemaa", vaan Josef Breuer kehitti nk. katarttista terapiaa jo v. 1880–81, paljon ennen Janet'ta. Lisäksi Janet'n menetelmä erosi olennaisesti Breuerin ratkaisuista. (Köhler 1996: 72–73.)

3. Janet arvosteli psykoanalyysia ankarasti vuonna 1913 (Janet 2004), ja Freud erotti arvostelussa jopa antisemitististä sävyä (psykoanalyysi saattoi muka syntyä vain Wienin kaupungissa). Lienee ymmärrettävää, ettei syöpäsairas Freud

tavannut Janet'ta vuonna 1937 – sikäli kuin pienellä kahvituokiolla olisi yhtään mitään tieteellistä merkitystä.

Pseudotieteen kuviot

Tieteen kriteerit ovat kuulemma seuraavat: objektiivisuus, testattavuus, julkisuus, kriittisyys, edistyneisyys ja riippumattomuus ei-tiedollisista perusteista (Niemi & Tammisalo 2006: 107). Kuten edellä on ilmennyt, ei Pietikäisen ja Tammisaloon psykoanalyysikritiikki täytä ainakaan seuraavia ehtoja: objektiivisuus, kriittisyys, edistyneisyys ja riippumattomuus ei-tiedollisista perusteista.

Heidän arvostelunsa on subjektiivista, tunnepitoista, valikoivaa, asiantuntematonta ja harastelijatasaista, eikä se anna totuudenmukaista kuvaa nykyisen psykoanalyysin teoriasta; he eivät viittaa ajantasaisiin psykoanalyttisiin lähdeeteoksiin, joista heidän kuvauksensa voitaisiin tarkistaa, eivätkä he suhtaudu kriittisesti käsityksenmuodostuskeinoihinsa; he toistavat samoja syytöksiä, vaikka niihin on jo aikaisemmin vastattu; heidän arvostelunsa nojaa olennaisesti vaikutelmien synnyttämiseen ja henkilökohtaisten ominaisuuksien tulkitsemiseen – moralistiseen aiheetodisteluun – eikä psykoanalyysin tosiasiallisen sisällön ruutumiseen.

VIITTEET

- [1] Lacan erosi Ranskan psykoanalyttisesta yhdistyksestä vuonna 1952, eikä häntä hyväksytty Kansainvälisen psykoanalyttisen yhdistyksen koulutusanalyttikoksi v. 1963. Lacanilaisuus ei edusta psykoanalyysia sen enempää kuin esimerkiksi Carl G. Jungin analyttinen psykologia.
- [2] Suomesta voidaan mainita Helsingin Psykoteraapiaprojekti: <http://www.ktl.fi/tto/hps/>.
- [3] Tuoreen uutisen mukaan Suomessa menehtyy vuosittain noin 400 ihmistä lääkäripäivystyksissä lääkäreiden virheiden ja hoidon viivästymisen takia (Helsingin Sanomat 24. 12.2006). Miksi tämä ei osoita, että lääketiede on pseudotiedettä ja lääkärit pahoja?

KIRJALLISUUTTA

- Fonagy, Peter & Target, Mary (2002): *Psychoanalytic Theories: Perspectives from Developmental Psychopathology*. Whurr, London.
- Freud, Sigmund (1946): "Zur Geschichte der psychoanalytischen Bewegung" [1914.] *Gesammelte Werke X*, s. 43–113. Imago, London.
- Janet, Pierre (2004): *La Psychanalyse de Freud*. [1913.] L'Harmattan, Paris.

Köhler, Thomas (1996): *Anti-Freud-Literatur von ihren Anfängen bis heute. Zur wissenschaftlichen Fundierung von Psychoanalyse-Kritik*. W. Kohlhammer, Stuttgart.

Lång, Markus (2004): Psykoanalyysi ja sen soveltaminen musiikintutkimukseen. [Diss.] *Studia musicologica Universitatis Helsingiensis*, 12 [11]. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Lång, Markus (2005): "Varjonyrkkeilyä pimeässä." *Skeptikko* 4 (18. vsk.), s. 49-54. <http://www.elisa.net.fi/mlang/opinnot/skeptikko-2.html>.

Niemelä, Jussi K. & Tammissalo, Osmo (2006): *Keisarinan uudet (v)aatteet. Naistutkimus luonnontieteen näkökulmasta*. Terra Cognita, Helsinki.

Peirce, Charles S. (2001): *Johdatus tieteen logiikkaan ja muita kirjoituksia*. Vastapaino, Tampere.

Perry, J. Christopher & Banon, Elisabeth & Ianni, Floriana (1999): "Effectiveness of Psychotherapy for Personality Disorders." *The American Journal of Psychiatry* 9 (156. vsk.), s. 1312-1321. <http://ajp.psychiatryonline.org/cgi/reprint/156/9/1312.pdf>.

Pietikäinen, Petteri (2006): "Kruuna, klaava ja Freud." *Tieteessä tapahtuu* 8/2006, s. 39-41. <http://www.tieteessatapahtuu.fi/0806/Pietikainen0806.pdf>.

Popper, Karl (1995): *Arvauksia ja kumoamisia. Tieteellisen tiedon kasvu*. Suomentanut Eero Eerola. Gaudeamus, Helsinki. [*Conjectures and Refutations. The Growth of Scientific Knowledge*, 1963.]

Roseborough, David J. (2006): "Psychodynamic Psychotherapy: An Effectiveness Study." *Research on Social Work Practice* 2 (16. vsk.), s. 166-175. <http://rsw.sagepub.com/cgi/reprint/16/2/166>.

Tammissalo, Osmo (2006): "Freud ja piilotajunta." *Tieteessä tapahtuu* 8/2006, s. 41-42. <http://www.tieteessatapahtuu.fi/0806/Tammissalo0806.pdf>.

Tähkä, Veikko (1997): *Mielen rakentuminen ja psykoanalyttinen hoitaminen*. WSOY, Helsinki. [*Mind and Its Treatment: A Psychoanalytical Approach*, 1993.]

Kirjoittaja on vapaa tutkija.